

פנינים חדשים מתורתו של רבינו הגר"א

פנינים מכתבי-יד, מתורתו של אור העולם עטרת תפארת ישראל רבינו הגדול הגאון ר' אליהו מווילנא זי"ע, אביהם ורכם של הפרושים בירושלים אשר בהשראתו נטשו וזנחו מחמדי תבל ומארץ נושבת עלו ירושלימה לחיות חיי טוהר ופרישות מבלי תנאים גשמיים, והם שיסדו את קהילת הקודש של הישוב האשכנזי בירושלים.

הדברים הם מכתב-יד ספר הלקוטים להגאון רבי מרדכי אפשטיין זצ"ל בן בעל הפרדס, מרואי פני הגר"א, ועוד, שטרם ראו אור הדפוס ונמסרו ע"י חברנו הרב ישכר קרויזר שליט"א מו"ל ספר "גנוזות הגר"א". ההערות מאת המערכת.

בענין הקבלת פני רבו בשבת

שציינתי במשניות שלי ריש סדר מועד ראיות גדולים ששבת נקרא מועד עש"ב².

עוד שמעתי בשם החסיד דקהלתינו שי' ג"כ תירוץ על זה וראה מעץ הראיות שלי,

רק שהוא הוכיח בבירור ששבת האמור כאן ע"כ הוא רגל, דיש לדקדק אם נאמר היינו שבת ממש הי' לו לומר לה לא שבת ולא חודש כי שבת הוא תדיר מחודש, אלא ע"כ היינו רגל וק"ל.

ואמר ר' יצחק חייב אדם להקביל פני רבו ברגל, שנאמר מדוע את הולכת אליו

היום לא חודש ולא שבת מכלל דבחודש ושבת איבעי' לה למיזל" (ר"ה טז, ב).

ולבאזרה צ"ע על שפתח ברגל וסיים בשבת וחודש, ועיין בהרב תי"ט משניות

ר"ה סוף פרק א' שכ' שראש חודש נמי איקרי מועד, א"כ לק"מ. ובכמה מקומות מבורר זה ככתוב שבת וחודש קרוא מקרא (ישעי' א-יג).

א מכתב-יד ספר הלקוטים מהגאון רבי מרדכי אפשטיין זצ"ל בן בעל הפרדס, מרואי פני הגר"א, דף ע"א - קיא ע"ב.

ב כוונת הכותב [הגר"מ אפשטיין הנ"ל] נראה בבירור דשבת האמור בקרא הכוונה כפשוטו לשבתות, ומה דאמרי' בגמ' חייב להקביל "ברגל" הכוונה ג"כ לשבת כדמצינו דשבת נקרא מועד, [וראה בויקרא כג-ב "אלה הם מועדי ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי שבת", ועיי"ש ברש"י]. ולפי"ז איכא חיוב הקבלת פני רבו בשבתות.

ג מבואר דעת הגר"א דשבת האמור כאן בקרא הכוונה לרגלים, וזהו מה דאמרי' בגמ' חייב להקביל "ברגל" לאפוקי משבת, ולפי"ז ליכא חיוב הקבלת פני רבו בשבתות, וזהו בהיפך מדעת הכותב כנ"ל בהע' הקודמת, וראה להלן בהע' ה.

וראייתו של החסיד הנ"ל ממסכת עדיות סוף פ"ב משנה ערוכה, משפט רשעים בגיהנם י"ב חודש שנאמר והיה מידי חודש בחדשו, ר' יוחנן ב"נ אומר מן הפסח ועד עצרת שנאמר ומדי שבת בשבתו, עש"ב וק"ל. ולפי דבריו וראיותיו חיוב הוא להקביל פני רבו אם רבו מובהק בחודש ושבת ג"כ, ושמעתי מאחי שי' שאמר משמו [של החסיד] שכן הוא.^ה

והרב החרף זצ"ל מו' אברהם הכה על הארי' לפי חריפותו, שמעתי מפיו זצ"ל שתוך כדי דיבור השיבו, הלא בפסוק כתיב לא חודש ולא שבת, נמצא אם שבת הוא רגל הוא רגל תדיר, כלומר שאינו רגל ודו"ק. ואני אבאר דבריו, ר"ל דשס"ה ימים הוא בשנה, א"כ שלש רגלים הם ששה ימים, ונשאר שנ"ט ימים דאינו רגל, וי"ב חדשים א' מלא ואחד חסר הוא ימי חודש ח"י ימים, נשארו שנ"ז ימים שאינו חודש^ה, וזהו חריצות גדול.

^האוצר החכמה

מה טעם לא ניתנה תורה לאומות

והמשל לזה כך, לאחד שבא לקנות סחורה והתנוני מבין בו שהוא אינו רוצה לקנות, הוא מראה לו סחורה גרועה, ואם סוחר שרוצה לקנות מראה לו סחורה טובה, ואגב הוא קונה הרעה. כך היה יודע באומות שאינם רוצים את התורה, אמר להם דברים [ש]רעים להם. וזה שאמר ה' "וסלף בוגדים", מתמת שהם בוגדים בתורה, "ישדם" השליכם לדבר אחר.

^הואיתא בגמרא דשבת (פח, א) אגן דסגין בשלימות' בו' אתם דסגין בעלילות' כתיב בכם וסלף בוגדים ישדם, ואמר מה הוא וסלף [ובוגדים], דאיתא בגמרא ה' רוצה ליתן תורה לבני עשו אמרו לו מה כתיב בה לא תרצח אמרו אבינו ברכינו על חרבך תחיה, וכן ישמעאל. ו[ל]כאורה למה לא אמר להם ה' שכתוב בתורה לענג שבת וי"ט, או שאר דברים טובים שנאמרו.

ד ביאור דבריו נראה, דעל מה שטען הגר"א דהי' לו להקדים שבת לחודש משום דשבת תדיר יותר, ביקש ר' אברהם לדחות שנקט מה שתדיר יותר בימים שאינם חודש ואינם שבת, שיותר יש ימים שאינם חודש מאשר ימים שאינם שבת, אבל אילו שבת הכוונה לרגלים הרי אדרבה יותר יש ימים שאינם רגל מאשר ימים שאינם חודש. אלא לעולם שבת הכוונה לשבתות כפשוטו, ולפיכך הימים שאינם חודש הם יותר תדירים מהימים שאינם שבת ומיושב מה שנקט חודש לפני שבת. אבל נראה פשוט שאין כל דבריו אלא לחידודא וחורפא.

ה צריך ביאור, דמתחילה כתב בשם הגר"א דשבת האמור כאן בקרא הכוונה לרגל, ולפי"ז אין מקור להקבלת פני רבו בשבתות, וכמו"כ נראה בבירור שעל דרך זה הוכיח הגר"א ממתני' סוף פ"ב דעדיות, דכשם דכמתני' שם מפרש קרא ד"שבת בשבתו" שהכוונה על יו"ט דפסח ועצרת ה"נ שבת האמור בקרא כאן אין הכוונה לשבתות כפשוטו אלא לרגלים דוקא. ולפי"ז שוב אין חיוב להקביל פני רבו בשבתות אלא ברגלים. וא"כ תמוה מהו שסיים כאן דלפי דברי הגר"א צריך להקביל פני רבו בחודש ושבת, דאה"נ בחודש צריך אבל בשבת אדרבה אי"צ לדברי הגר"א.

ו כתב-יד לקוטים מרבינו הגר"א, אוסף כנסת ישראל.